

Lan mundua eta euskara: gainbegirada orokor bat

J. Inazio Marko Juanikorena

Izenburuak dioten bezala, eta aspektu ezberdinak ukituz, lan mundua eta euskarari buruzko azterketa orokorra egin nahi izan du artikulu honek. Horretarako, historia aipamenak egiten dira, hizkuntzen normalkuntzan lan munduak duen garrantzia azpimarratzen da, Europan, Quebec-en eta Estatu espainarrean arlo sozioekonomikoan hizkuntzak nola babesten diren aztertzen da, egun Euskal Herrian lan munduan euskarak duen presentziaren mapa txiki bat azaltzen da, langilegoaren aportazioak jasotzen dira eta, azkenik, halako ondorio batzuk ondorioztatzen dira. Azpimarratu behar artikuluak 2. sektorearen azterketa egin nahi izan duela, eta horregatik, batez ere mapa egiterakoan, 1. eta 3. sektoreko hainbat gauza kanpo gelditu dela.

The aim of this article is to provide a general analysis of the presence of the Basque language at the work site. Various relevant aspects are dealt with, such as historical references, the importance of language normalization at work and the kind of protection languages are given in the socio-economic field in Quebec, Europe and Spain in particular. It has also been included a small map illustrating the present situation of the Basque language in the Basque Country, as well as some workers' opinions. Finally, some conclusions are drawn. It should be taken into account that the main subject of the article is the second aspect, so when elaborating the map, the first and third aspects mentioned above have not been dealt in detail.

«Euskara eta lan mundua ez doaz bat. Gure ingurunean gainbegirada bat bota besterik ez dugu euskara, orokorrean, lan mundutik at dagoela ikusteko»

Historian zehar

Oker aritzeko arrisku haundiegirik gabe esan dezakegu gaur egun euskara eta lan mundua ez doazela bat. Gure ingurunean gainbegirada bat bota besterik ez dugu euskara, orokorrean, lan mundutik at dagoela ikusteko. Baina, egun hori gertatzen bada ere, ez da beti horrela izan. UPV-EHUrekin batera EKBk antolatutako «Publizkuntza-91» izeneko Nazioarteko Kongresoan irakurritako komunikazioan Andoni Sagarnek adierazten zigunez «Aita Larramendik bere garaiko gizartearen ispatze bat, errainu bat eman zigun eta garbi ikusten da bere hitzetan euskarak bere garaian ez zuela gaurko egoera ezta gutxiagorik ere. Hau da, garai hartan punta puntakoak ziren langintzak euskaraz egiten zirela eta langintza horietan ziharduten teknikariak euskaldunak zirela eta euskaldun petoak, erdararik ez zekitenak kasu askotan gure burdinoletoako arduradunak aingura fabriketako arduradunak eta abar. Garai hartan euskara erabiltzen zen langintza aurreratuenetan zebilen jendearen artean»¹.

Hori horrela izango zenaren frogara ere badugu, zeretz eta Aita Larramendik berak bere *Coreografía de Guipuzcoa*² liburuan, garaiko burdinolen deskribapena egiterakoan bildu digu hainbat termino langintza honetan erabilitakoa eta frogatzen diguna bertako lan hizkuntza euskara bera zela.

Lan munduaren garrantzia hizkuntza baten normalizatzan

«Ekonomia da gizarte baten garapenaren ardatza. Ardatz horren inguruan sortutako zirkuitu ekonomiko-komunikatiboetan erabiltzen den hizkuntza izango da gizarte aurrean benetan baliagarria eta prestigio osoa irabaziko duena»

Ezbairik gabe, ekonomia da gizarte baten garapenaren ardatza, ekonomi-ezaugarriek garapenaren nondik norakoak baldintzatzen dutelarik. Ardatz horren inguruan sortutako zirkuitu ekonomiko-komunikatiboetan erabiltzen den hizkuntza izango da gizarte aurrean benetan baliagarria eta prestigio osoa irabaziko duena. Josep M. Aymàk dioen bezala «*en el món actual, els poders econòmics tenen una influència abassegadora sobre la societat i les seves activitats a causa de la introducció contínua de noves normes de comportament, les quals estan lligades a la creació de necessitats que responen a l'oferta de més productes i serveis /.../ la llengua no hi és un element aliè; és, per descomptat, la forma vehicular de comunicació més elemental que empren. En un*

(1) SAGARNA, A: "Enpresarako Hizkuntz Politika Baten Oinarriak". In *Publizkuntza: Publizitatea eta Hizkuntza ez Normalizatuak*. EKB-EHU, 92.

(2) LARRAMENDI: *Coreografía o Descripción General de la Provincia de Guipuzcoa*. Sociedad guipuzcoana de ediciones. Donostia 1977.

sentit directe, podríem dir que la llengua que hi utilitzin guanyarà en prestigi; en un sentit indirecte, podem comprovar que a través del prestigi d'aquests circuits es pot fer arribar a alterar normes anteriors»³.

Baina, gizarte arloan ekonomiak duen garrantzia handia bada ere, horrez gain, gizaki bakoitzarengan duena ez da txikiagoa, zeren eta, CCOO sindikatoko partaidea den Xabier Barberrek dioen bezala (ikus aldizkari honetan Sindikatuei Elkarritzeta) «bakoitzak egunero 8 ordu, bizitzaren herena, pasatzen du lanean».

Badago, halaber, beste arrazoi bat ekonomia munduan hizkuntzaren normalkuntza garrantzitsu bihurtzen duena eta zera da: heziketan, etxean eta bestelakoetan egindako aha-
lekin guztia galtzeko arriskua. Andoni Sagarnak berak utzi digu arrisku hau agerian: «*Gainera justu kontrakoa ere gerta daiteke edo gertatzeko arriskuan gaude edo gertatzen ari edo hasi den zantzuak ere badaudela esango nuke nik, alegia, enpresa munduan euskarak ez daukalako behar lukeen lekua, beste esparru batzutan egiten den lana hon-
datzeko arriskutan gaude /.../ Gazteek ikusten badute beren ahalegina euskaraz hezitzeko, ikasteko, formatzeko, gero ezerezean gelditzen dela, gero joaten badira enpresetara han ez dutela euskararik aurkitzen, beren saioa alferrikako izan dela, zalantzarik gabe pentsatzen hasiko dira ez ote den alferrikakoa euskara ikastea gero ez badu ezerterako balio»⁴.*

Bestelako adituek ere berebiziko garrantzia eskaini izan diote lan munduari, hizkuntza minorizatuaren diglosia-egoera gainditu eta hizkuntza horren normalkuntzaren adierazle gisa. Horrela, Cobarrubiasen, eskaintzen digun Normalkuntza-
rako Eredu Funtzionalean, lehentasunezkoa irudikatzen du Industriaren esparrua: «*En el modelo funcional de normalización que tenemos en consideración, la aplicación de una estrategia incrementalista supone fijar estrategias para alcanzar un número de objetivos que permitiera lograr, como primera etapa, un umbral mínimo de normalización /.../ La fórmula belga (por así llamarla) ha consistido en concentrar los esfuerzos de planificación en las áreas de las funciones F1 a F4 (Nelde, 1986). Lo que aquí llamaré fórmula belga es una estrategia de planificación que considera F1 a F4 como áreas de prioridad para lograr un umbral mínimo de norma-*

*«Hainbat herriren
hizkuntz politikak
gaur egun esparru
sozio-ekonomikoa du
ardatz nagusia, eta
horren adibide
nagusia Quebec-eko
herria dugu»*

*«Estatuek ez dute
hizkuntzarentzat lege
berezirik, baina bere
hizkuntza baztertua
gera dadineko
arriskua ikusten
duten eremuetan
hizkuntzari buruzko
arauak ezartzen
dituzte bestelako
arabide orokorrako
batzuen baitan»*

(3) AYMA, J.M: *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*. Empuries. Barcelona, 92.

(4) Op. Cit.

lización:

*F1- Ambito Legal
F2- Administración Pública
F3- Educación
F4- Comercio e Industria»⁵*

«Baina, produktuen komertzializazioaren kasuan, batez ere Europako partaide denetik, estatu espainiarrak garatu du araubide oso bat produktuen etiketa eta publizitatean gaztelaren presentzia bermatzeko»

Glotopolitika arloan ere, hainbat herriren hizkuntz politikak gaur egun esparru sozio-ekonomikoa du ardatz nagusi, eta horren adibide nagusia Quebec-eko herria dugu.

Arrazoi ugari, beraz, -sozialak, gizarte egiturakoak, sikosozialak, motibaziokoak, hizkuntz plangintza alorrekoak, gloto-politikoak,...- lan mundua eta ekonomiaren sektoreak duten garrantziaz jabetzeko.

Lege bidezko hizkuntz babesa arlo sozioekonomikoan

Gizartearen egituraketa politikotzat demokrazia formalaren sistema dugun herriotan, esparru sozioekonomikoa, batez ere 2. sektoreko lan mundua, arlo pribatua deritzan horretan kokatzen da eta, zentzu horretan, instituzionalgarria ez den neurrian, instituzioen aginpidetik at. Hau da, instituzioak ez lirateke legitimatuak egongo lan mundua bezalako arlo pribatuan hizkuntzaren erabilpenari buruzko araubide bat ezartzeko.

Arrazonamendu-estilo hau erabili ohi da hizkuntz minorizatuaren babesarako legediak arlo instituzionaletara muga daitezen justifikatzeko. Euskara eta Vascuence-aren Legeak horrelakoak dira, baita Estatuko besteak ere orain arte.

Sintomatikoa da, baina, arlo honetan ere Estatuak egiten duten euren hizkuntzaren defentsa, eta ez edonola, baizik eta legedi baten interbentzio zuzenaren bidez. Ez dute hizkuntzarentzat lege berezirik, baina bere hizkuntza baztertua gera dadineko arriskua ikusten duten eremuetan hizkuntzari buruzko arauak ezartzen dituzte bestelako araubide orokorrago ba-tzuen baitan.

Horrela, eta beti ere lan munduaren baitan, estatu espainiarraren kasuan esate baterako, estatuak badaki gaztelaren status normalizatuak bermatzen duela produkzio-sistema osoaren transmisio hizkuntza gaztelera izan dadin, eta ez

«Catalunyako Generalitateak urrats berri bat emana du bere hizkuntzaren normalkuntzan, lan munduarekin oso lotuta dagoen produktuen komertzializazioaren arloan kontsumitzailearen hizkuntz eskubideen babesa legeztatuz»

(5) COBARRUBIAS, J: "Normalización y Planificación Lingüística en el País Vasco". In II. *Euskal Mundu-Biltzarra. Euskara Biltzarra*. Eusko Jaurilaritza. Gasteiz, 1988, 2. Tomoa, 145. orr.

du kasu honetan gazteleraren defentsarako araubiderik, ez du behar. Baina, produktuen komertzializazioaren kasuan, batez ere Europako partaidea denetik, estatu espainiarrak garatu du araubide oso bat produktuen etiketa eta publizitatean gazteleraren presentzia bermatzeko, behar baitzuen. Ikus ditzagun adibide batzuk:

Norma general de Etiquetado, Presentación y Publicidad de los productos alimenticios envasados izeneko 1984ko ekainaren 6ko 1332/84 dekretuak horrela dio bere 20. artikuluan: «Los datos obligatorios del etiquetado de los productos alimenticios que se comercializan en España se expresarán necesariamente en la lengua oficial del Estado». *Declaración de substancias nuevas y clasificación y envasado y etiquetado de substancias peligrosas* izeneko urriaren 28ko 2216/85 dekretuak bere 25, 26 eta 28 artikuluetan «en la lengua española oficial del Estado» dio. Gauza bera *Especificaciones técnicas de los terminales telefónicos y modems para transmisión de datos y su homologación por el ministerio de Industria* izeneko 1070/86 dekretuak 1.2.1 eta 1.2.5 artikuluetan: «deberán estar redactadas en castellano /.../ los equipos deberán llevar, como mínimo, las siguientes informaciones todas ellas en castellano». Aipatuazkenik, gehiago baldin badago ere, *Reglamento de etiquetado, presentación y publicidad de los productos industriales destinados a su venta directa a los consumidores y usuarios* izeneko 1468/88 dekretua, bere 8. artikuluan dioena: «Todas las inscripciones a las que se ha hecho referencia deberán figurar, al menos, en castellano, lengua española oficial del estado»⁶.

Bide honetan, Catalunyako Generalitateak urrats berri bat emana du bere hizkuntzaren normalkuntzan, lan munduarekin oso lotuta dagoen produktuen komertzializazioaren arloan kontsumitzailearen hizkuntz eskubideen babesa legeztatuz. Aurtengo martxoaren 5eko 3/93 «*Estatut del Consumidor*» Legeak IV. atal osoa eskaintzen die kontsumitzaileen eskubide linguistikoei:

«Article 26: D'acord amb el que estableix l'article 3.3 de l'Estatut d' Autonomia de Catalunya:

a) Els consumidors tenen dret a rebre en català les informacions pertinents per al consum i l'ús dels bens, els productes i els serveis, i especialment les dades obligatòries relaciona-

«Belgikako legeak lurralde flamenkoan kokaturiko enpresetako harreman sozialetan eta dokumentuetan neerlanderaren derrigorrezko erabilpena ezartzen du. Lege honen beste ezaugarri bat zera da, bere aplikazioaren kontrolerako bigilantzia sistemak eta zigorrak finkatzen dituela»

(6) BARO, M. Josep: "L'etiquetatge en català: un problema en relació amb la CEE?" In *Revista de Llengua i Dret*, 14. zenbakia, 90eko uztaila. Generalitat de Catalunya.

des directament amb la salvaguarda de llur salut i seguretat.

b) Qualsevol part interessada té dret a rebre en català els contractes d'adehesió, els contractes amb clàusules-típus, els contractes normats, les condicions generals i la documentació que hi faci referència o que es desprengui de la realització d'algun dels contractes esmentats.

Article 27: Les empreses i els establiments dedicats a la venda de productes o a la prestació de serveis que desenvolupen llur activitat a Catalunya han de trobar-se en condicions de poder atendre els consumidors quan s'expressin en qualsevol de les llengües oficials de Catalunya.

Article 29: Es consideren infraccions en matèria de defensa dels consumidors:

f) Vulnerar el drets lingüístic que són reconeguts per aquesta Llei als consumidors o impedir-ne l'exercici.

g) Imcomplir els requisits, les obligacions i les prohibicions establerts per aquesta Llei i per les normes que la desenvolupen, vulnerar els drets establerts per aquesta Llei i per les normes que la desenvolupen o impedir-ne l'exercici, i cometre omissions que comportin les dites infraccions»⁷.

Beste herri batzuk, berriz, areago joan dira hizkuntzaren berreskurapena arlo sozioekonomikoan euren hizkuntz politikaren ardatz nagusienetakoa bihurtuz. Adibide ezagunenak Quebec eta Belgika ditugu.

Belgika-ko kasuan 73ko dekretu-legea baldin bada ere gai hau arautzen duena, aurki dezakegu aipagarri den zenbait aurrekari.

1948ko irailaren 20ko legeak eginkizun berezi bat uzten zuen enpresa batzordeen esku: «El comité d'empresa és l'encarregat d'investigar totes aquelles mesures que serveixin per fomentar el desenvolupament de l'esperit de col·laboració entre el cap d'empresa i els empleats, entre altres coses, pel fet d'utilitzar la llengua de la regió en les relacions al si de l'empresa»⁸.

«Quebec-eko kasuan, 101 legeak administrazio, justizia, enpresa, komertzio eta irakaskuntza arloetan hizkuntzaren erabilpena finkatzen du, frankofonoen hizkuntz eskubideak garbiki bermatuz»

(7) MERCATOR: Butlletí del centre Mercator: Dret i legislació lingüístic. CIEMEN. 5. zka. Bartzelona, 93ko otsaila. 8-10.

(8) VILA, Xabier: "El decret sobre l'ús de les llengües en les empreses i en les relacions socials a Bèlgica". In *Estudis i Propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1991. Vol. 4. 265-270.

Baina, 73ko uztailaren 19ko dekretua da Belgikako herrian gaur egun lan munduan hizkuntzen erabilpena arautzen duena. Lege honek, lurralde flamenkoan kokaturiko enpresetako harreman sozialetan eta dokumentuetan neerlande-raren derrigorrezko erabilpena ezartzen du. «*La lengua a utilizar para las relaciones sociales entre empresarios y trabajadores, así como para las actas y documentos de las empresas prescritas por la ley, es el neerlandes /.../ El empresario redactará en lengua neerlandesa todas las actas y documentos de la empresa, prescritos por la ley, todos los documentos contables y destinados a su personal*»⁹. Lege honen beste ezaugarri bat zera da, bere aplikazioaren kontrolerako zainketa sistemak eta zigorrak finkatzen dituela: «*Per al control d'aplicació del decret-llei s'hi destinen el cos de policia judiciària, els funcionaris de la Comissió permanent de control lingüístic i els funcionaris dels ministeris competents. En cas d'infracció del decret-llei, la sanció immediata és la nul·litat dels actes que l'im compleixen; a més, el legislador preveu multes, títol de sanció administrativa i sancions penals*»¹⁰.

Quebec-eko kasuan, hizkuntzaren erabilpena arautzen duena 1977ko *Charte de la Langue Française* izeneko 101 legea dugu, prozesu luze baten ondoren sortutakoa. Lege honek, administrazio, justizia, enpresa, komertzio eta irakas-kuntza arloetan hizkuntzaren erabilpena finkatzen du, franko-fonoen hizkuntz eskubideak garbiki bermatuz:

1. *El francés és la llengua oficial de Quebec.*
2. *Tothom té el dret de ser atès i informat, oralment i per escrit, en francès per parte de l'Administració, els serveis de sanitat i els serveis socials, les empreses d'utilitat pública, els ordres professionals, les associacions de treballadors i les diverses empreses establertes a Quebec.*
3. *En reunions i assemblees, tothom té el dret d'expressar-se en francès.*
4. *Els treballadors tenen el dret d'exercir les seves activitats*

«Bruch eta Plaza ondorio hauetara iritsi dira: "La recuperació de la llengua només és possible si existeix un marc legal que la reguli. El marc legal no es concedeix gartuitament; és fruit de la pressió de la societat"»

(9) PETSCHEN, S: *Las minorías lingüísticas de Europa Occidental*. Eusko Legebiltzarra. Gasteiz 1990.

(10) ARGEMI, Aureli: "Situació sociolingüística de les empreses i del comerç a Flandes i a Brusselles". In *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1991. Vol 4. 271-274 or.

«Bruch eta Plaza-
ren beste ondorio
bat: "L'aplicació
rigorosa de les lleis
propicia canvis
lingüístics espectacu-
lars que augmenten la
confiança de la
població i el seu grau
d'exigència"»

«AEK erakundea-
ren bultzadaz,
Nafarroako sindikatu
guztiek lan munduan
euskara zabaltzeko
hitzamena sinatu
dute. Nafarroako
Gobernuko Hizkuntz
Politikarako Zuzen-
daritzak hitzarmen
hau bultzatu eta
bertan parte hartzen
du»

en francés.

5. Els consumidors de béns o de serveis tenen el dret de ser informats i servits en francés.

6. Tota persona admesa a l'escola quebequesa té el dret de rebre l'ensenyament en francés»¹¹.

Legearen onarpenaren ondoren, enpresen frantzieratze programa zabal bati ekin zitzaion Quebec-en *Office de la Langue Française*-aren ardurapean. Enpresetan derrigorrez aplikatu beharreko programa honek lau atal zituen: 1- Azterketa linguistikoa. 2- Programaren prestaketa, negoziaketa eta onarpena. 3- Programaren egikaritzapena. 4- Ziurtagiria-
ren erdiespena. Hamabost urte pasa direnean lege eta programa hau aplikatzen, Bruch eta Plaza prozesu honi buruzko ondorio hauetara iritsi dira, *La Planificación lingüística a Quebec en el mon comercial i empresarial* liburuan jaso dituztenak:

«1. Es possible, a la 2a meitat del segle XX, una recuperació de la llengua del país: Quebec és un exemple.

2. La recuperació de la llengua només és possible si existeix un marc legal que la reguli. El marc legal no es concedeix gartuitament; és fruit de la pressió de la societat.

3. L'exigència lingüística de Quebec ha hagut de ser acceptada pel govern federal de Canadà, perquè així ho ha reivindicat, unitàriament, el poble quebequès.

4. La llei lingüística vigent, que data de 1977, és realista, aplicable i controlable, fruit de l'evolució d'altres lleis lingüístiques anteriors més febles i menys compromeses.

5. Una bona part de l'èxit del marc legal lingüístic rau en l'eficàcia del seu compliment. L'aplicació rigorosa de les lleis propicia canvis lingüístics espectaculars que augmenten la confiança de la població i el seu grau d'exigència.

6. L'acceptació de la llei lingüística de Quebec és fruit també de l'encert que suposa aquesta clàusula: cadascú és lliure de parlar la llengua que vulgui; ara bé, en el lloc de treball el francés és l'única llengua possible.

7. La clau de l'èxit de la recuperació lingüística està en la

(11) BRUCH, M/PLAZA, J: *La planificación lingüística a Quebec en el món comercial i empresarial*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1992.

implicació de tots els sectors i en l'abast a tots els àmbits de la societat. Així, s'aconsegueix fer de la llengua una causa comuna, on tothom participa i se'n sent responsable. Mai no s'abandona el tema de la llengua a les decisions del govern.

8. La recuperació lingüística ha modificat la imatge del país. La població, habituada a un context francès, no admet cap retrocés: el procés lingüístic és imparable.

9. L'experiència de Quebec demostra que el pitjor fre a la normalització lingüística d'un país és el desencís de la població. Quan s'adona que res no canvia, la frustració i la desesperança duen a l'abandó d'aquesta causa.

10. Evidentment, Quebec continua tenint conflictes lingüístics. Aquests només són inexistents quan llengua i país són una mateixa cosa».

Euskara eta lan mundua gaur Euskal Herrian

Arestian aipatzen genuen moduan, Euskal Herrian egun lan mundua eta euskara ez doaz bide beretik, euskarak ez du oraindik arlo sozioekonomikoaren egituretan sartzerik, eta are gutxiago transmisio hizkuntza izaterik lortu. Hala ere, Euskal Herrian zehar bideratzen ari da zenbait esperientzia lan munduaren berreuskalduntzea bultzatzeko. Gutxi eta izaera ezberdinekoak baldin badira ere, garrantzitsua deritzogu egiten ari diren ahalegin horiek ezagutzeari, horietan oinarrituz urrats berriak eman ahal izateko.

Atal honetan esperientzia horien berri ematen saiatuko gara, egiten diren ahaleginen ikuspegi globala eskaini eta egun arlo honetan Euskal Herrian dagoena ezagutarazi asmoz. Jardueren aipamen hutsa egingo dugu, aldizkari honen beste artikuloetan luze azaltzen baitira hauetako batzuk. Egon-go da bestelako esperientziarik ezagutu ez eta hemen jasotzen ez duguna, horiei barkamena eta, aldi berean, hurrengorako informazioa bidal diezaigutela eskatzen diegu.

Bere ezaugarriak kontutan hartuta, bost atal nagusitan banatu ditugu jasotako jarduerak:

- 1- Enpresetako konbenio kolektiboak
- 2- Sindikatoekin hitzarmenak
- 3- Herri erakundeetatik bultzatutakoak
- 4- Instituzioetatik bultzatutakoak
- 5- Ahalegin solteak

«Arrasate Euskaldun Dezagun elkar-tearen baitan 'Euskalan' lan munduan euskara bultzatzeko batzordea dago. Euskalaren presentzia nabarmena da Fagor, Ikerlan eta JMA»

«Euskal Herrian Euskaraz erakundeak eraginda, Iparraldeko hainbat elkarte eta erakundek hitzarmen bat sinatu dute euskararen erabilpena areagotzeko. Horien artean badira enpresa batzuk»

1- Enpresetako konbenio kolektiboak:

1.1- Konbenio Sektorialak

HERRIALDEA	AZPISEKTOREA	EZAUGARRIAK (enpresak argitaratutako oharrek)
Gipuzkoa	Siderometalurgia	Elebitan
"	Merkantzien garraioa	Elebitan
"	Elikadura industria	Elebitan, euskarazko ikastaroetarako laguntza
"	Grafikagintza	Elebitan, "
"	Zeramika industr.	Elebitan, "
"	Freskagarrien industr.	Elebitan, "
"	Ardo, garagardo indus..	Elebitan, "
"	Txokolatearen industr.	Elebitan
"	Kautxoa	Elebitan, "
"	Teilak eta adreiluak	Elebitan
"	Egurraren industria	Elebitan
"	Altzariaren industria	E. ikastaroetarako laguntza
"	Transitarioak	Elebitan, euskarazko ikastaroetarako laguntza
"	Arrainaren esportazioa	E. ikastaroetarako laguntza
Bizkaia	Grafikagintza	Elebitan, "
"	Zuraren industria	Elebitan
Araba	Ardoaren industria	Elebitan
Nafarroa	Porlangintza	E. ikastaroetarako laguntza
"	Grafikagintza	E. ikastaroetarako laguntza

1.2- Enpresa konbenioak

HERRIA	ENPRESA	EZAUGARRIAK
Hernani	Cintas Adhesivas Urbis	Elebitan, ikas.laguntza
"	Vinicola Guipuzcoana SA	Elebitan, ikas.laguntza
Beasain	CEM Indar SA	Ikas.laguntza
Donostia	Oasa Savoisienne	Elebitan, ikas.laguntza
"	Carbonica Guipuzcoana	Elebitan, ikas.laguntza
Oiartzun	Carbonica Santa Clara	Elebitan, ikas.laguntza
"	Bric-Hogar SA	Elebitan
"	CATELSA	Elebitan, ikas.laguntza
??(Bizk.)	Sachs Iberica SA	Ikas.laguntza

“	SFEACTA SA	Ikas.laguntza
Derio	Cristal Deprit	Ikas.laguntza
Urduliz	Mecaner SA	Laguntza, sustapena
	??(Bizk.)	Tecnicas Hidraulicas SA
Elebitan		
Gasteiz	HOFE SA	Ikas.laguntza
“	Ofita SA	Elebitan
Laudio	Vidrala SA	Euskarazko ikas.laguntza
Gasteiz	Migel Carrera y Cia	Euskarazko ikas.laguntza
“	Tornilleria Placencia	Euskarazko ikas.laguntza
“	Sagola SA	Elebitan, ikas.laguntza
Burlata	Gupost SA	Elebitan, ikas.laguntza
Iruñea	Miasa	Euskarazko ikas.laguntza
“	Eaton	Elebitan, ikas.laguntza
“	Safel	Euskarazko ikas.laguntza
“	Agni	Euskarazko ikas.laguntza

2- Sindikatoekin hitzarmenak:

Nafarroa: AEK erakundearen bultzadaz, Nafarroako sindikatu guztiek lan munduan euskara zabaltzeko hitzarmena sinatu dute. Nafarroako Gobernuak Hizkuntz Politikarako Zuzendaritzak hitzarmen hau bultzatu eta bertan parte hartzen du.

Gasteiz: AEK erakundearen ekimenaz, CC.OO., ELA, ESK-CUIS, LAB, STEE-EILAS eta UST sindikatoek hitzarmen bat sinatu dute. Hitzarmen hau 93ko urte amaieran egingo da publiko, konbenioen negoziazioan euskararen gaia bultzatzeko kanpaina batekin batera.

Basauri: AEK erakundearen ekimenaz, CC.OO., ELA, ESK, LAB eta USO sindikatoek AEKrekin batera matrikulazio kanpaina bultzatu dute. Ez dago oraindik hitzarmen formalik sinaturik, baina bai horretara iristeko asmoa.

3- Herri Erakundek bultzatutakoak:

Arrasate: Arrasate Euskaldun Dezagun elkartearen baitan «Euskalan» lan munduan euskara bultzatzeko batzordea dago. Euskalaren presentzia nabarmena da Fagor, Ikerlan eta JMAN; beste kooperatiba guztietan ordezkariak ditu kanpaina puntualetan laguntzeko; elkarte anonimo diren beste enpresetara sindikatuarekin batera iristen da, batez ere matrikulazio kanpainetan. Aipagarria da Fagor-en osatu den Euskara Batzorde ofiziala.

Bestalde, AEDren eraginez sinatutako hitzarmenean sartu da hainbat enpresa ere, esate baterako Astore edo Lantoki.

Iparralde: Euskal Herrian Euskaraz erakundeak eraginda, Iparraldeko hainbat elkarte eta erakundek hitzarmen bat sinatu dute euskararen erabilpena areagotzeko. Horien artean badira enpresa batzuk:

*«Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikarako Idazkaritza Nagusiak eraginda, hainbat lekutan enpresa-egiturak euskalduntzeko proiektu pilo-
toak bideratzen ari dira Elhuyar erakundearen zuzendaritza teknikopean»*

«Lanbide heziketak erabateko garrantzia du lan munduan integratuko diren tekniko espezializatuen prestakuntza alorrean. Inoiz lan mundua euskaldundu ikusi nahi badugu, bere euskarazko trebakuntza ezinbestekoa bihurtzen da»

Hendaiako EUS Zerbitzua

Donibane Lohitzuneko Garoa lantegia

Hendaiako Irati lantegia

4- Institutzioek bultzatutakoak:

Antzuola: Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikarako Idazkaritza Nagusiak eraginda, hainbat lekutan enpresa-egiturak euskalduntzeko proiektu piloak bideratzen ari dira. Elhuyar erakundearen zuzendaritza teknikopean landutako proiektu hauek hiru atal nagusi dituzte: datu-bilketa, diseinua eta implementazioa. Antzuolako Elay Taldeko Elay, Seytra eta Balzers-Elay enpresetan proiektua implementazio fasean dago.

Beasain: CAF enpresan datu-bilketa egin eta plangintza-
ren diseinuaren fasean daude.

Oñati: ULMA kooperatiban datu-bilketaren fasean daude.

Arrasate: Ikerlan-en ere datu-bilketaren fasean daude.

Araba: Arabako Foru Aldundiak eta Merkataritza Ganbarak eraginda, aurreko lehen aldiz euskalduntze kanpaina bat antolatu da. Kanpaina honek eragina izan du batez ere Mercedes Benz eta Conelsan.

5- Ahalegin Solteak:

Antzuola: Goizper enpresan euskara ikasteko eskolak ematen dituzte.

Arrasate: bertako langile eta sindikatuak eraginda, Union Cerrajera enpresa barruan euskara ikasteko eskolak ematen dira. Polmetasa enpresak, berriz, laguntzak ematen ditu euskaltegiara joateko.

Baiona: Sei kooperatiban AEKk eskolak ematen ditu.

Bergara: Altos Hornosen ere eskolak ematen dira.

Elgoibar: Etxepe enpresak ez du plangintzarik, baina faktura, albaranak eta antzekoak euskaraz jarri ditu.

Lasarte: Antza inprimategiak fakturak, aurrekontuak eta antzekoak euskaraz ditu eta euskaraz ari da.

Laudio: Tubacex enpresan langileen eraginari esker proiektu interesgarria bideratzen hasi ziren, eskolak emanez, jendea barnetegietara bidaliz eta beste. Euskara batzordea eta euskara arduradun ordaindua ere bazeuden. Baina 92ko

ekainetik aurrera dena bertan behera gelditu da krisi egoerak eraginda.

Loiu: zuzendaritzak bultzatuta eta Bilboko Artez zerbitzuaren laguntza teknikoarekin, Arlan enpresa barruan euskalduntze plangintza bideratzen ari da.

Oñati: Gertu inprimategiak fakturak, aurrekontuak eta beste euskaraz ditu eta euskaraz ari da.

Sakana: UGT sindikatuak «Constantino Salinas» izeneko gau-eskola du antolatuta haran horretan. Batez ere UGTko langile afiliatuentzat baldin bada ere, erabat zabalik dago edonorentzako.

Zaratamo: langile batzuk eraginda, Outokumpu Cooper enpresan euskararen sustapenerako talde bat sortu, egoeraren azterketa egin, zenbait errotulo euskaratu eta euskalduntzen aurreproiektu bat idatzi zen. Baina, 90etik hona dena geldirik dago, ez atzera ez aurrera. Dirudenez, nahiz eta Finlandiako zuzendaritzatik inongo oztoporik ez egon, Madrilgo zuzendaritzakoek eragozpen handiak jartzen dituzte.

Lanbiderako ikasketak

Zalantzarik gabe, lanbide heziketak erabateko garrantzia du lan munduan integratuko diren tekniko espezializatuen prestakuntza alorrean. Inoiz lan mundua euskaldundua ikusi nahi badugu, tekniko espezializatu horiek zer esan haundia izango dute eta, horregatik, bere euskarazko trebakuntza ezinbesteko bihurtzen da.

Ikasketa hauetan egungo egoera zertan den ikusteko, hona ekarri dugu adibide gisa hainbat datu. Eskuratu ditugun bakarrak EAEko datuak dira, baina lagin gisa balio dezakete-lakoan gaude; pentsatzekoa baita Nafarroako eta Iparraldekoak ez direla hobe izango.

Datu hauetan ikus daiteke 92/93 ikasturtean EAEko lanbide heziketa 1 eta 2n (LH1-2), publiko eta pribatuan, egon den hizkuntz eskaintza eta erabilpena. Laburbilduz, ezingo dugu esan oso datu onak direnik: hiru probintzietan guztira izan diren 1.584 ikastaldeetatik bakarrik 114 eskaini dira euskaraz, % 7,20. Nabarmendu behar, gainera, X eredua (euskara erabat baztertzen duena) oraindik indarrean dagoela eta 86 ikastalde eredu honetan bideratu direla.

«EAEko hiru probintzietan guztira izan diren 1.584 ikastaldeetatik bakarrik 114 eskaini dira euskaraz, % 7'20. Nabarmendu behar, gainera, X eredua (euskara erabat baztertzen duena) oraindik indarrean dagoela eta 86 ikastalde eredu honetan bideratu direla»

IKASTALDEAK											IKASLEAK										
	X		A		B		D		Guzt.	%D		X		A		B		D		Guzt.	%D
Araba																					
LH 1	8	17	16	29	-	-	-	-	70	0	87	374	398	889	-	-	-	-	1748	0	
LH 2	-	14	45	85	-	-	-	-	144	0	-	450	1326	2710	-	-	-	-	4486	0	
Bizkaia																					
LH 1	-	23	57	224	-	-	1	6	311	2,25	-	563	1601	6878	-	-	18	178	9238	1,93	
LH 2	-	-	252	245	-	8	2	-	507	0,39	-	-	8092	8293	-	234	88	-	16653	0,53	
Gipuzkoa																					
LH 1	-	47	31	92	-	2	48	8	184	6,52	-	652	1000	2820	-	79	83	231	4865	4,75	
LH 2	2	-	140	165	-	12	40	9	368	13,3	33	-	4402	5763	-	339	946	267	11750	10,3	

Aurreko atalean egin dugun modura, lanbiderako ikasketei dagokionez ere, dagoen euskarazko eskaintza zehatza hemen azaldu nahi dugu. Aipatu behar berriro hala ere, tamalez bakarrik EAEko datuak eskuratu ditugula. Saiatuko gara hurrengorako Euskal Herri osoko datuak biltzen.

HERRIA	ESKOLA	L H 1		L H 2	
		IKASKETAK	EREDUA	IKASKETAK	EREDUA
Zizurkil	Fraisoro	Nekazaritza	D soilik	E. Nekaz. eta Abelz.	D soilik
Donostia	Martutene	Interprofesionala	"	Makina-erraminta	"
				Idazkaritza	"
Hernani	Carmelo Labaka	Interprofesionala	A + D	Makina-erraminta	B
				Instalakuntzak	"
				Deliniazioa	"
Ordizia	Goierriko LH	Interprofesionala	A + D		
Lekeitio	LHE	"	"		
Zeanuri	Zulaibar	"	"		
Markina	Lea Artibaiko LH	Mekanika	D soilik	Makina-erraminta	B
				Elektronika	"
				Informatika	"
Azkoitia	LHE			Makina-erraminta	A + D
				Administrazioa	
Eibar	Centro Integral Armeria Eskola			Elektronika	D
				Mikromekanika In.	A + D
				Mikromekanika Ma.	"
Elgoibar	LHE			Administrazioa	"
Tolosa	LHE			Makina-erraminta	
				Instalakuntzak	
	S. Jose			Informatika	
				Administrazioa	"
Usurbil	LHE			Makina-erraminta	
				Administrazioa	
				Automatismoak	"
Bergara	LHE			Makina-erraminta	
				Administrazioa	"
Arrasate	Politeknikoa			Makina-erraminta	"
Zarautz	LHE			Makina-erraminta	
				Instalakuntzak	"
Bilbo	Txurdinaga			Elektronika	"
Iurreta	LHE			Matrizeak / moldeak	
				Elektronika	
				Analisiak	
				Mekanika/elektrizit.	"

«Langileei, enpresa euskalduntzeko plana burutzeak ahalegin handia eskatzen die; guztientzako ahalegina da urteetako ohitura sikosozialak aldatzea, lehengo erdarazko komunikazioa orain euskaraz bideratzeko»

«Enpresariak duen garrantzia nabarmentzen da, ez baita aski langileen lana enpresaren aldetik laguntza eta konpromisurik ez badago»

Langilegoaren aportazioa

Lan munduaren euskalduntze prozesuaren baitan, langilegoaren eginkizuna erabatekoa da, berak egin beharreko aportazioa oso handia delarik. Elay enpresa-taldeko J.A. Pescador, J.A. Pineda eta J.R. Jauregirekin -lehenengo biak euskalduntze prozesuan eta hirugarrena komunikazio zirkulotako partaidea- elkarriketatzeko aukera izan dugu eta esandakoen artean hauek azpimarratuko ditugu:

Langileei, enpresa euskalduntzeko plana burutzeak ahalegin handia eskatzen die: euskalduntzen ari direnak egunero, lanorduz kanpo, bi ordutako eskolak jasotzen dituzte, eta beste batzuk, berriz, lanorduz kanpo ere astero ordubeteko bilera komunikazio zirkuluan, gehi zirkulorako gauzak prestatzea. Honez gain, guztientzako ahalegina da urteetako ohitura sikosozialak aldatzea, lehengo erdarazko komunikazioa orain euskaraz bideratzeko.

Hala ere, beharrezkotzat eta oso positiboki baloratzen da plangintza, enpresako kide guztien onarpena jaso duela azpimarratuz eta integrazioarako duen balorea adieraziz: *«ni talde bateko partaidea naiz eta ordutegia kontsentsuatu izan da»*. Guzti horretan intzertiboak ere badaude, barne bizitza euskalduntzen ari dela ikusten denean; edota ikasten ari direnak poliki-poliki euskaraz komunikatzeko gaitasuna eskuratzen ari direla ikusten dutenean.

Bestalde, guzti honetan enpresariak duen garrantzia nabarmentzen da, ez baita aski langileen lana enpresaren aldetik laguntza eta konpromisurik ez badago.

Langile hauen ustez horrelako plangintza bat eraginkorra da, eta beste hainbat enpresetara zabalgarria. Horretarako baten batek aurrera egin, bultzatu eta lehen pausua eman behar du: langilego, sindikato edo enpresak. Hori bai, ezinbestekoak dira, esan bezala, enpresaren eskuhartzea, batetik, eta parte guztien arteko adostasuna, bestetik.

Zenbait ondorio

Esku artean dugun informazioarekin, honako hauek ondorioztatzen dira ausarturik ginateke:

- Egun Euskal Herrian lan mundua euskalduntzeko bideratzen ari diren lanak bost ataletan banatu baditugu ere, ia guztietan faktore eragile determinantea langilegoaren bultzada eta nahia izan da.

- Historikoki euskal burgesiak euskara baztertu egin du, ez du barneratu euskara funtzio formaletarako komunikazio hizkuntza gisa. Gaur egun ere, oraindik, euskal enpresalgoak ez du, orokorrean, euskararen balio funtzional komunikatiboa onartzen.

Aingeru Epalzak, ELAko ordezkariak, horrela dio Nafarroako hitzarmenaz idazterakoan: «*No queremos echar las campanas al vuelo, la silla tiene tres patas -sindicatos, administración, organizaciones de enseñanza del euskara- y con ello se sostiene. Sin embargo, a nadie se le escapa que su estabilidad no será completa hasta que se le pueda añadir una cuarta, que no es otra que la de los empresarios. Este colectivo, con honrosas excepciones, sigue hoy mirando al otro lado, ante los sucesivos llamamientos a que se implique en el proceso*»¹².

- Konbenioetan euskararen gaia jasotzeak, eskolak emateak eta antzeko ekintza solteek ez dute bermatzen enpresaren euskalduntzea; hori bakarrik ziurta dezake enpresak bere osotasunean asumitutako egituren euskalduntze-plangintza batek. Hala ere, bestelako lan guztiek asko balio dute motibatzeke eta giro aproposa sortzeko.

- Enpresalgoaren jarrera orokorra ikusita, eta dugun egiturajuridikoa errotik aldatu gabe, egun Hego Euskal Herrian lan munduaren euskalduntze bidean egin daitekeenari buruz honako hau proposatzera ausartzen gara:

Euskararen erakunde sozialetatik eragin, batez ere sindikatuekin lan eginez.

Horren ondorioz sindikatuen arteko hitzarmenak areagotu, langilego eta enpresalgoa sentsibilizatzeko eta enpresalgoa presionatzeko.

Instituzioetatik kontsumitzaileon babeserako legedi egoiak eskaini.

Instituzioek, enpresen euskalduntzerako bitarteko gizazko, material eta ekonomiko egokienak eskaini ahal izateko bidea jarri.

«Horrelako
plangin-tza bat
eraginkorra da, eta
beste hainbat enpre-
setara zabalgarria.
Horretarako baten
batek aurrera egin,
bultzatu eta lehen
pausua eman behar
du: langilego,
sindikato edo enpre-
sak»

(12) EPALZA, A: "Euskara y empresa". *Navarra Hoy*. 93-9-25.

«Historikoki euskal burgesiak euskara baztertu egin du, ez du barneratu euskara funtzio formaletarako komunikazio hizkuntza gisa. Gaur egun ere, oraindik, euskal enpresalgoak ez du, orokorrean, euskarren balio funtzional komunikatiboa onartzen»

Enpresari euskaltzaleei instituzioen aldetik bultzada eta babes bereziak eskaini.

Erakunde sozial, sindikatu eta instituzioen arteko elkarlana gauzatu, motibazioa eta presioa non, nondik eta nola bideratu aztertzeke.

Amaitzeko. Gure gizartearen egungo egituraketa norbanakoaren eskubideen errespetuan oinarritzen baldin bada, ulergaitz gertatzen da langilegoaren hizkuntz eskubideen bermea inondik ere ez agertzea. Langileak segurtasun neurri egokiak edota soldata duina eskuratzeko eskubidea baldin badu, eta eskubide hauek, konbenioaren negoziazioaz gain, estatuaren eskuhartzearen ondoriozko legediaren bidez bermatzen badira, zergatik ez hizkuntz eskubideak?

Bestalde, ulergaitz gertatzen da era berean oraindik orain inor gutxi kontutan eduki izana lan munduaren produkzioaren komertzializazioan kontsumitzaileok ditugun hizkuntz eskubideak. Horien bermea, ezinbestez, ziurtatu beharra dago. Andres Urrutia notariaren esanetan «...hizkuntza bat merkatu baterako da, hizkuntza horren hiltunek eskubide osoa baitute, merkatuaren barnean, beraien zeinu linguistiko propioaren bidez parte hartzeko, sarri kontsiderazio ekonomikoek bultzaturiko itxura hutsezko arrazonamenduak sor dezakeen inolako bazterkeriarik gabe»¹³.

J. Inazio Marko Juanikorena

*Euskal Kulturaren Batzarrea-ko Idazkari Nagusia
Udako Euskal Unibertsitatea-ko
Soziolinguistika Sailburua*

*General Secretary of the
Basque Culture Assembly (EKB)
Head of the sociolinguistics dept. of the
Basque Summer University (UEU)*

(13) URRUTIA, A: "Kontsumoa hizkuntz eskubideen eskutik". *Euskaldunon Egunkaria*. 93-5-7.